

БӨЛІМ: ЭССЕ

Баланың тұлғалық дамуы және сөйлеудің маңызыЖАРИЯЛАНДЫ
24.11.2025СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/184045/

АННОТАЦИЯ / АҢДАТПА

Баланың толыққанды қалыптасуы оның дене бітіміне, ойлауына, мінез-құлқына ғана емес

Сағидолла Саяжан Қалыбекқызы

Баланың толыққанды қалыптасуы оның дене бітіміне, ойлауына, мінез-құлқына ғана емес, ең алдымен тілдік және коммуникативтік қабілетіне тығыз байланысты, себебі сөйлеу – қоршаған ортамен байланыс орнатудың, өз ойын білдірудің, білімді меңгерудің негізгі құралы болып табылады, ал дәл осы сөйлеу функциясының бұзылыстары баланың өзін еркін көрсетуіне, қатарластарымен тең қарым-қатынас жасауына, оқу үлгеріміне, жалпы психоэмоциялық жағдайына кері әсер етіп, оның ішкі тұйықталуына, өз-өзіне сенбеуіне, тіпті қоғамнан оқшаулануына дейін жеткізуі мүмкін, сондықтан да балалардағы сөйлеу бұзылыстарының алдын алу мәселесі тек медицина мен педагогиканың ғана емес, отбасы мен бүкіл қоғамның ортақ жауапкершілігі ретінде қарастырылуы тиіс.

СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛЫСТАРЫНЫҢ НЕГІЗГІ СЕБЕПТЕРІ ЖӘНЕ ЕРТЕ ЖАСТАҒЫ ПРОФИЛАКТИКАНЫҢ МӘНІ

Сөйлеу бұзылыстары көбіне бір ғана себептен емес, биологиялық, психологиялық және әлеуметтік факторлардың күрделі ықпалы нәтижесінде пайда болады, мысалы, жүктілік пен босану кезіндегі асқынулар, орталық жүйке жүйесінің зақымдануы, тұқымқуалаушылық ерекшеліктер, сондай-ақ баланың ұзақ уақыт бойы экран алдында отыруы, ересектермен тікелей тірі қарым-қатынастың аз болуы, отбасындағы эмоционалдық салқындық пен күйзелістер де сөйлеу дамуын тежейтін маңызды себептердің қатарына жатады, ал осындай қауіп факторларының бар екенін дер кезінде білу, баланың алғашқы айларынан бастап оның естуіне, былдыр сөздеріне, дауыстық

реакцияларына мұқият көңіл бөлу, алғашқы күмән туындаған сәтте-ақ маманға қарату – сөйлеу бұзылыстарының алдын алудағы ең маңызды және ең тиімді ерте профилактикалық қадам болып саналады.

ОТБАСЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ ЖӘНЕ АТА-АНАНЫҢ ЖАУАПКЕРШІЛІГІ

Баланың ең алғашқы мектебі – оның өз үйі, ал алғашқы ұстазы – ата-анасы, сондықтан сөйлеу бұзылыстарының алдын алуда отбасы ішіндегі тілдік және эмоционалдық ортаның сапасы шешуші рөл атқарады, яғни бала дүниеге келген кезден бастап онымен жиі сөйлесу, көзге тіке қарап еркелету, оның былдырын қайталап, диалог құру, күнделікті қарапайым жағдайларды сөзбен суреттеп беру, ертегі оқып беру, өлең мен жаңылтпаш жаттату, сурет бойынша әңгімелету – барлығы да баланың сөз қорын байытып қана қоймай, сөйлеу мүшелерін жаттықтырып, ойлау мен елестету қабілетін дамытады, ал керісінше, баланы гаджетке телміртіп қою, үй ішінде балаға түсініксіз, дөрекі немесе шұбарланған тілде сөйлеу, оның сұрақтарына қысқа, немқұрайлы жауап беру – сөйлеу дамуын тежеп, логопедиялық проблемалардың пайда болуына алғышарт жасайтын, өкінішке қарай жиі кездесетін қателіктердің бірі екенін ата-аналар ұмытпауы тиіс.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАР МЕН МЕКТЕПТІҢ АЛДЫН АЛУ ЖҰМЫСЫНДАҒЫ ОРНЫ

Балабақша мен мектеп – баланың әлеуметтік тұрғыда кең өріске шығатын, құрдастарымен еркін араласып, мұғалімдер мен тәрбиешілердің жүйелі ықпалын сезінетін екінші маңызды ортасы, сондықтан бұл мекемелердегі білім беру процесі де балалардағы сөйлеу бұзылыстарының алдын алуға бағытталған мақсатты іс-шаралармен толықтырылуы қажет, яғни топтық және жеке тіл дамыту сабақтары, артикуляциялық жаттығулар, рөлдік және сюжеттік ойындар, шағын театрландырылған қойылымдар, оқығанын мазмұндау мен өз бетінше әңгіме құрастыру сияқты әрекеттер арқылы балалардың дыбыстарды дұрыс айтуына, сөйлемді грамматикалық тұрғыда сауатты құруына, өз ойын жүйелі жеткізуіне жағдай жасалуы тиіс, ал педагог тарапынан оқушының немесе тәрбиеленушінің сөйлеуіндегі кідіріс, дыбысты алмастыру, жиі тұтығып қалу сияқты ерте белгілер байқалған жағдайда, ол ата-анамен тығыз байланыс орнатып, баланы логопед, психолог сияқты мамандарға уақтылы бағыттау арқылы қиындықтың тереңдеп кетпеуіне белсенді түрде ықпал етуі керек.

МЕДИЦИНА, ЛОГОПЕДИЯ ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ

МАМАНДАРЫНЫҢ БІРЛЕСКЕН ПРОФИЛАКТИКАЛЫҚ ЖҰМЫСЫ

Балалардағы сөйлеу бұзылыстарының алдын алу тек педагог пен ата-ананың күшімен шектелмей, медицина, логопедия және психология салаларының кешенді, үйлесімді әрекетін талап етеді, себебі кей жағдайда сөйлеу мәселесінің түп-төркіні баланың есту қабілетінің төмендеуінде, жүйке жүйесінің органикалық зақымдануында немесе эмоционалдық жарақаттар мен қорқыныш сезімдерінде жасырынып жатуы мүмкін, сондықтан жоспарлы түрде педиатр, невропатолог, сурдолог, логопед, балалар психологы тарапынан өткізілетін тексерулер кезінде баланың тек физикалық денсаулығы ғана емес, сөйлеу дамуы да жан-жақты бағалануы қажет; ал егер қандай да бір ауытқу ерте кезеңде анықталса, арнайы түзету бағдарламалары, логопедиялық жаттығулар, психотерапиялық қолдау және ата-анамен түсіндіру жұмыстары уақытында басталса, баланың сөйлеу функциясын қалпына келтіру не қалыпты деңгейге жақындату мүмкіндігі әлдеқайда жоғары болатыны тәжірибе жүзінде дәлелденген.

ҚОРЫТЫНДЫ. ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ НӘТИЖЕГЕ БАҒЫТТАЛҒАН ҚОҒАМДЫҚ КӨЗҚАРАС

Жалпы алғанда, балалардағы сөйлеу бұзылыстарының алдын алу – қысқа уақыттық шаралармен бітетін науқандық жұмыс емес, керісінше, баланың дүниеге келген сәтінен бастап жасөспірім кезеңге дейін созылатын, отбасын, білім беру жүйесін, медицина мен қоғамды біріктіретін ұзақ мерзімді және жүйелі үдеріс болып табылады, сондықтан әрбір ата-ана баласының сөйлеу қабілетін оның болашақтағы оқу жетістіктерімен, мамандық таңдауымен, адамдармен қарым-қатынасы және өзін қоғамда еркін сезінуімен тығыз байланысты екенін түсініп, тілдік дамуды екінші орынға ысырып қоймай, күнделікті өмірде оған ерекше мән беруі керек; ал мемлекет пен қоғам тарапынан логопедиялық қызметтердің қолжетімді болуы, педагогтар мен дәрігерлердің кәсіби біліктілігін арттыру, көпшіліктің ақпараттық сауатын көтеру сияқты шаралар жолға қойылған жағдайда ғана, біз сөйлеуі анық, ойы жүйелі, өз пікірін еркін жеткізе алатын ұрпақ тәрбиелеуге нақты қадам жасап, ұлттың тілдік мәдениетін және рухани әлеуетін нығайта аламыз.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimgger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.